

ASPECTE PRIVIND LIBERTATEA DE EXPRIMARE ȘI DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ ȘI DE FAMILIE

Adriana Nicoleta ODINĂ*

ABSTRACT: *The essential aspects related to the freedom of expression and the right to private and family life – as human rights – are consecrated by the international regulations in the matter; but they are also consecrated as fundamental rights regulated at the level of the constitutions and regulations within the national legal systems of all democratic states.*

The freedom of expression and the right to private and family life are two of the fundamental human rights which grant significance to the social respect due to the individual.

KEYWORDS: *freedom of expression, right to private and family life, human rights, fundamental rights, public liberties.*

JEL CLASSIFICATION: *K 00, K 36*

Concepții cu privire la drepturile și libertățile omului, exprimate în operele unor filozofi și juriști de prestigiu s-au regăsit în numeroase documente cu caracter constituțional care pun în evidență o concepție logică și structurată în decursul timpului.

O examinare sumară a concepțiilor privind drepturile omului, privite în evoluția lor istorică, demonstrează că încărcătura filozofică a acestui concept s-a reflectat nemijlocit în definirea trăsăturilor politice și juridice ale conceptului însuși. De subliniat faptul că elaborarea conceptului de *drepturi ale omului* a fost rezultanta unor acte juridice cu un bogat conținut moral și politic, a consacrării lor sub forma unor documente redactate de către juriști de prestigiu. Totodată, aceste documente au însemnat evidențierea unor principii de organizare politică, fundamentate în opere teoretice de valoare universală care au rezistat timpului. Conceptul în sine de *drepturi ale omului* a reprezentat, prin urmare, o sinteză a tot ceea ce gândirea umană a avut mai bun, punând în valoare principiile filozofiei umaniste, reluând elemente valoroase din gândirea religioasă și din năzuințele

* Lecturer PhD., „Eftimie Murgu” University of Reșița, ROMANIA.

generale de libertate și demnitate care se făcuseră simite cu atâta vigoare în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea.

1. NOȚIUNEA DE DREPTURILE OMULUI. DISTINGERI NECESARE. CATEGORII DE DREPTURI.

Drepturile omului cuprind un sistem de idei, interpretări sau valori ce semnifică anumite concepții privitoare la ființa umană, societate și puterea statală, care postulează libertatea, egalitatea între toți oamenii și respectarea demnității lor¹.

Analiza înțelesului juridic al noțiunii de „drepturi ale omului” presupune luarea în considerare a dublei ei accepțiuni în ordinea de drept²: accepțiunea de *drept obiectiv* al drepturilor omului (totalitatea instrumentelor internaționale care consacră și protejează drepturile omului și mecanismele instituționale de garantare a respectării lor) și accepțiunea de *drept subiectiv* (ca ansamblu de prerogative recunoscute unui anumit subiect de drept).

În conținutul instrumentelor juridice internaționale care reglementează drepturile omului, dar și în reglementările constituționale ale diverselor state, se utilizează deopotrivă termenul de „drept” și termenul de „libertate” pentru consacrarea unor drepturi ale omului.

În doctrină s-a pus deci binecunoscuta întrebare dacă există deosebiri de natură juridică între drept și libertate sau suntem în prezența unei singure noțiuni juridice.

În concepția lui H. Kelsen nuanțarea aceasta terminologică ar avea cel puțin două explicații: „o explicație este de ordin istoric. La început, în catalogul drepturilor umane, au apărut libertățile, ca exigențe ale omului în opoziție cu autoritățile publice, iar aceste libertăți presupuneau din partea celorlalți o atitudine generală de abținere. Evoluția libertăților, în contextul mai larg al evoluției politice și sociale a avut ca rezultat cristalizarea conceptului de drept, concept cu un conținut și semnificații juridice complexe.... Cea de-a doua explicație ține de expresivitatea și frumusețea limbajului juridic, care valorifică însă și sensul inițial și desigur tradiția”. Kelsen trage concluzia că formularea noțiunii de „drepturi ale omului și libertăți fundamentale este incorectă, deoarece libertățile sunt drepturi ale omului”³.

Această concepție este împărtășită și de alți autori care consideră că: denumirea de „drepturi ale omului” este folosită într-un sens convențional, cu o semnificație mai mult de prescurtare terminologică, deoarece, în fapt, prin această denumire se înțeleg în egală măsură și libertățile omului, ambele categorii fiind inerente și proprii tuturor ființelor umane. Vorbind, deci, despre drepturi ale omului, vom înțelege și libertățile corespunzătoare”⁴.

Noțiunea de „drepturi ale omului” necesită a fi raportată și la un alt concept, adeseori folosit în materie, anume acela de „libertăți publice”. Care este raportul dintre aceste două noțiuni? Literatura de specialitate dă răspunsuri diferite la această întrebare.

¹Dan Lochok, *Les Droits de l'homme*, Ed. La Découverte & Syros, Paris, 2002, p. 4.

²Corneliu Bârsan, *Convenția Europeană a drepturilor omului – comentariu pe articole, vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 17.

³Hans Kelsen, *The Law of the United Nations*, Londra, 1951, p. 5-6 și p. 29.

⁴Ioan Vida, *Drepturile omului în reglementări internaționale*, Ed. Lumina Lex, 1999, p. 18.

J. Rivero susține astfel că noțiunea de *drepturi ale omului* și cea de *libertăți publice* sunt distincte. Libertatea este concepută ca o putere de a acționa sau de a nu acționa, iar toate libertățile sunt libertăți publice prin aceea că ele nu intră în dreptul pozitiv decât atunci când statul le consacră în sistemul național de drept, le reglementează exercițiul și le asigură respectarea lor. Noțiunea de *drepturi ale omului* este considerată de autor ca având o semnificație mai largă, deoarece ea rezultă din concepția dreptului natural, potrivit cu care ființa umană are un ansamblu de drepturi inerente naturii sale⁵.

La fel, Fr. Sudre reține că expresia „drepturile omului” are un înțeles mai larg, ceși are originea în dreptul natural, evocând dimensiunea morală, chiar imaginară, a acestor drepturi, pe când expresia de „libertăți publice” evocă drepturi și facultăți care asigură libertatea și demnitatea persoanei umane și beneficiază de garanții instituționale⁶.

La polul opus, Fr. Terré susține că este dificil a face distincția între drepturile omului, ca drepturi subiective și libertățile publice. Autorul admite că ambele noțiuni se referă la drepturi subiective recunoscute titularului lor⁷.

Dintre doctrinarii români, Gh. Iancu, cu privire la raportul dintre noțiunile de drepturi ale omului și libertăți publice arată că prin expresia „libertăți publice” trebuie să se înțeleagă atât libertățile cât și drepturile umane, dar care aparțin dreptului public, mai ales dreptului constituțional și care se bucură de un regim juridic aparte⁸.

O opinie la care subscriem este cea exprimată de profesorul Corneliu Bârsan care susține că noțiunea de drepturi ale omului aparține dreptului internațional, iar cea de libertăți publice aparține dreptului intern, ambele noțiuni referindu-se la drepturi subiective. Autorul achiesează la opinia exprimată în literatura juridică română de specialitate conform căreia, din punct de vedere juridic, „dreptul este o libertate iar libertatea este un drept”⁹, adăugând că echivalența drepturi – libertăți publice de pe plan intern poate fi transpusă și pe plan internațional, numai că subsumarea acestor drepturi și libertăți pe plan internațional are a fi reținută sub denumirea de drepturi ale omului, ca valori recunoscute universal¹⁰.

Unele explicații comportă și expresiile „drepturi ale omului” și „drepturi fundamentale”.

Se consideră, în literatura juridică de specialitate¹¹, că expresia „drepturile omului” evocă, la nivel internațional, drepturile ființei umane, ființă înzestrată cu rațiune și conștiință și căreia îi sunt recunoscute drepturile sale naturale, ca drepturi inalienabile și imprescriptibile. Aceste drepturi în planul realităților juridice interne, în care omul devine cetățean, sunt proclamate și asigurate prin constituția statului respectiv, căpătând astfel viață și eficiență juridică, sub denumirea de *drepturi (libertăți) fundamentale*.

Unii autori fac distincția, în ce privește raportul dintre cele două noțiuni aparținând dreptului intern și celui internațional. Se apreciază astfel că, dacă în dreptul intern, distincția

⁵Jean Rivero, *Les libertés publiques*, Ed. Thémis, P.U.F., vol.I, ediția a 8-a, 1997, p. 22-28.

⁶Frédéric Sudré, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, București, 2006, p. 12.

⁷François Terré, *Sur la notion des droits et libertés fondamentales*, în R. Cabrielac, M.A. Frison- Roche, T. Revet (sous de direction), *Libertes et droits fondamentaux, ediția a -8-a*, Ed. Dalloz, Paris, 2002, p. 7-11.

⁸Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 3.

⁹Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a -12-a, Ed. All Beck, București, 2005, vol. I, p. 141.

¹⁰Corneliu Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului – comentariu pe articole, vol.I. Drepturi și libertăți*, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 10-11.

¹¹Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 3.

dintre *drepturi ale omului* și *drepturi fundamentale* are un criteriu sigur, dat de cuprinderea anumitor drepturi și libertăți în constituția unui stat, în dreptul internațional această distincție devine ambiguă și nesigură.

Se susține prin urmare că noțiunile de drepturi ale omului și de drepturi și libertăți fundamentale, în dreptul internațional, sunt echivalente, în măsura în care ele apar ca inerente dezvoltării personalității umane, sunt considerate ca atare de comunitatea internațională și sunt protejate prin instrumente de drept internațional¹².

În ce privește clasificarea drepturilor și libertăților, în literatura de specialitate se operează o diversitate de clasificări, care au la bază mai multe criterii.

Astfel, după criteriul destinatarilor drepturilor, s-a făcut distincție între drepturi generale ale omului (care se aplică tuturor indivizilor) și drepturi specifice (care sunt recunoscute numai unor categorii de persoane) sau între drepturi individuale (recunoscute fiecărui individ) și drepturi colective (prevăzute pentru protejarea intereselor unui ansamblu de persoane)¹³; după criteriul modului de reglementare s-a făcut distincție între drepturile cuprinse în convenții și drepturi cuprinse în dreptul cutumiar¹⁴; în fine, după criteriul conținutului drepturilor și libertăților, acestea au fost clasificate în: drepturi civile și politice (ca ansamblu al drepturilor a căror exercitare asigură dezvoltarea democratică a societății, în dimensiunea sa politică) și drepturi economice, sociale și culturale (care sunt de natură să asigure în societate instaurarea unei democrații economice)¹⁵ sau în drepturi de prima, a doua sau a treia generație¹⁶, ori în: inviolabilități, drepturi și libertăți social-economice și culturale, drepturi exclusiv politice, drepturi și libertăți social-politice și drepturi garanții¹⁷.

Nu vom insista asupra acestor clasificări, limitându-ne a ne opri doar asupra acelor pe care le considerăm relevante pentru studiul de față. Considerăm astfel relevantă pentru lucrarea de față clasificarea drepturilor și libertăților după criteriul conținutului acestora. Conform acestui criteriu, *libertatea de exprimare* și *dreptul la viață privată și de familie* fac parte din categoria drepturilor civile și politice.

2. LIBERTATEA DE EXPRIMARE. NOȚIUNEA ȘI LOCUL ACESTEIA ÎN CADRUL DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE.

Libertatea de exprimare include mai multe drepturi fundamentale, fiind „*libertatea mamă*” a tuturor drepturilor de comunicare. Ea este strâns legată de garantarea demnității umane și ocupă un loc important în rândul drepturilor și libertăților omului și în cel al libertăților constituționale.

Din conținutul reglementărilor cuprinse în instrumentele juridice internaționale în materia drepturilor omului și din dispozițiile cuprinse în constituțiile unor țări, rezultă că

¹²Corneliu Bârsan, *Convenția europeană a drepturilor omului – comentariu pe articole, vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. C.H. Beck, București, 2005, p. 12-13.

¹³Didier Rouget, *Le guide de la protection internationale des droits de l'homme*, Ed. La Pensée Sauvage, Paris, 2000, p. 61-64.

¹⁴Benedetto Conforti, *Diritto internazionale, ed. a-3-a*, Ed. Scientifica, Napoli, 1987, p. 23.

¹⁵Didier Rouget, *Le guide de la protection internationale des droits de l'homme*, Ed. La Pensée Sauvage, Paris, 2000, p. 63.

¹⁶Ioan Vida, *Drepturile omului în reglementări internaționale*, Ed. Lumina Lex, 1999, p. 19-20.

¹⁷Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 52.

libertatea de exprimare este desemnată fie sub această denumire, fie sub denumirea de „drept la libertatea de exprimare”, fie sub denumirile unora din aspectele sale: *libertatea cuvântului* și *libertatea presei*.

Este de remarcat că se folosesc ambele noțiuni, atât cea de *drept*, cât și cea de *libertate*, libertatea de exprimare fiind un drept și o libertate în același timp, atâta timp cât opinia majoritară în literatura juridică de specialitate este în sensul echivalenței celor două noțiuni.

Având în vedere că libertatea de exprimare este un drept consacrat atât de instrumentele juridice internaționale în materie, cât și la nivel constituțional, prin prisma explicațiilor terminologice anterioare, putem concluziona că libertatea de exprimare este deopotrivă: un drept al omului, o libertate publică și un drept fundamental și cetățenesc. Cum toate cele trei noțiuni se referă la *drepturi subiective*, dreptul la libertatea de exprimare este și el un drept subiectiv.

Sub aspectul clasificărilor operate în literatura de specialitate cu privire la drepturile și libertățile fundamentale, remarcăm că libertatea de exprimare este un drept politic, ce face parte din generația a doua de drepturi și libertăți, dar este deopotrivă și un drept individual, ce ține de libertatea spirituală a fiecărei persoane, cât și un drept colectiv – sau mai degrabă convivial – permițând comunicarea cu ceilalți¹⁸.

Sub aspectul conținutului libertății de exprimare cuprins în reglementările internaționale și în cele constituționale, remarcăm că și acesta este diferit.

Astfel, unele instrumente juridice includ expres în conținutul libertății de exprimare *libertatea de opinie* și *libertatea de informare*. În alte reglementări se include expres în conținutul libertății de exprimare doar *libertatea cuvântului* adică libertatea de opinie; libertatea de informare este reglementată ca drept separat, la fel ca și libertatea presei. Alte reglementări includ în conținutul libertății de exprimare, alături de libertatea de opinie și informare, sau alături de libertatea cuvântului, și libertatea presei. O parte din instrumentele juridice internaționale și constituționale mai sus amintite, chiar dacă nu prevăd expres - în cuprinsul reglementărilor pe care le cuprind - și libertatea presei ca un element de conținut al libertății de exprimare, fac referiri la aceasta.

Putem trage așadar concluzia că libertatea de exprimare este un drept cu un conținut complex. În opinia noastră libertatea de exprimare cuprinde în conținutul său alte trei libertăți: libertatea de opinie, libertatea de informare și libertatea presei. Aceste trei libertăți sunt independente dar neputând să se manifeste una în lipsa celeilalte.

Mai putem face și observația că libertatea de exprimare se manifestă atât ca libertate negativă, cât și ca libertate pozitivă. Ca libertate negativă - în raport cu statul, căruia îi este oprit sau interzis pentru a interveni și a o limita, iar ca libertate pozitivă - din punct de vedere al individului sau al grupului care se implică în procesul politic. Elementul pozitiv și cel negativ nu pot exista distinct, efectul politic al opiniei publice nu s-ar putea afirma fără protecția și garantarea acestei libertăți.

Izvorul libertății de exprimare, al formării și alegerii opiniei, este critica. Critica este aceea care poate ridica semne de întrebare în fața unor percepții deja consacrate ori pur și simplu enunțate și deasemenea poate crea idei și opinii noi. Fără o critică adecvată nu s-ar crea posibilitatea alegerii opiniilor iar suprimarea, interzicerea sau limitarea

¹⁸Frédéric Sudré, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed, Polirom, București, 2006, p. 351.

opiniilor ar bloca orice dezvoltare. Istoria a dovedit că orice încercare de a opri, de a suprima diferitele opinii a fost mai mult sau mai puțin dramatic refuzată de omenire.

Libertatea de exprimare în sens larg, al exprimării individualității, este elementul care pe lângă diferențele fizionomice, individualizează o persoană și o face diferită de ceilalți. Fără libertatea fundamentală de exprimare a percepțiilor și ideilor proprii nu ar exista individualități și nu ar exista evoluție.

J. S. Mill care apără cu o convingere puternică libertatea de exprimare, arată în lucrarea sa „*On Liberty*” (Despre libertate – 1859), că aceasta este o condiție necesară pentru progresul intelectual și social: „Nu putem fi niciodată siguri - afirmă el - că o idee nespusă nu conține elemente utile”. De asemenea, a susținut faptul că a asculta *părerii false* este ceva productiv din două motive: în primul rând, pentru că indivizii sunt mai dispuși să renunțe la opiniile eronate atunci când se află într-o dezbateră și, în al doilea rând, pentru că teoriile corecte vor fi continuu susținute și reafirmate, nefiind doar propoziții unanim acceptate ca fiind adevărate. Fiecare trebuie să înțeleagă de ce aderă la un anumit set de idei sau de ce nu.

Constrângerea asupra unei persoane nu poate apărea din dorința de a-i impune concepții ale altora cu privire la modul de viață ori la conduită. Singura manieră prin care se poate încerca schimbarea unui individ este discuția de orice fel (fie ea muștrare, rugămintă sau implorare), întrucât „asupra lui însuși, (...) individul este suveran”. În concluzie, Mill afirmă că societatea are mai mult de câștigat dacă respectă libertatea individuală, cu atât mai mult pe cea de exprimare. Atâta timp cât faptele unei persoane nu au consecințe negative asupra alteia, aceasta trebuie lăsată să trăiască după propriile reguli și nu după norme impuse din exterior.

3. DREPTUL LA VIAȚĂ PRIVATĂ ȘI DE FAMILIE. NOȚIUNE. LOCUL ÎN CADRUL DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE.

Nu există nici o îndoială că intimitatea este un element esențial al dezvoltării armonioase a omului, în special într-un sistem democratic. Acesta este motivul pentru care marile organisme supranaționale, precum și mai multe state, au inclus această valoare printre drepturile esențiale, protejate nominal prin declarații ale drepturilor fundamentale și le-a consacrat astfel ca superioare și inalienabile.

În doctrină¹⁹ au fost evidențiate cauzele care au consacrat acest drept, ca un drept fundamental distinct și anume: dezvoltarea tehnologică, apariția societăților de mase, formarea unei economii de piață, a atributelor personalității, pluralismul din domeniul moral și al valorilor.

În cadrul sferei de privilegii pe care le prezintă intimitatea, omul poate acționa liber, poate da jos masca pe care i-o impun normele sociale. Intruziunea în această sferă intimă a individului poate distruge personalitatea sau individualitatea celui care știe că nu mai are intimitate. Intruziunea clandestină afectează și mai profund aceste valori.

În literatura juridică au existat și încă există discuții în legătură cu natura juridică a dreptului la viață privată și de familie, ca și drept de natură jurisprudențială.

¹⁹François Rigaux, *La liberté et la vie privée*, în „Revista internațională de drept comparat nr. 31/1991, p. 546-548.

Paul Rubier, spre exemplu, consideră că acesta ar fi un drept subiectiv patrimonial, pentru că numai drepturile patrimoniale pot fi calificate ca drepturi subiective.²⁰

Într-o altă opinie se consideră că acesta ar fi un drept extrapatrimonial, care ar constitui o categorie de drepturi diferită de drepturile reale sau de creanță.²¹

Într-o opinie, îmbrățișată de autori din Elveția și Germania, acest drept este privit ca un drept subiectiv nepatrimonial.

Într-o altă opinie, interesantă și care este în concordanță cu jurisprudența și legea franceză și cea germană asupra protecției proprietății literare și artistice, se arată că acest drept comportă atribute atât de ordin moral, cât și intelectual, dar și atribute de ordin patrimonial. Dreptul la viață privată și intimă a fost definit și de către Comisia Europeană, în jurisprudența sa, ca fiind „dreptul la intimitate, dreptul la viață intensă cât de mult dorește o persoană să fie protejată de publicitate... dreptul de a stabili și dezvolta relații cu alte ființe umane, în special din punct de vedere emoțional, pentru dezvoltarea și împlinirea personalității fiecăruia.”²²

Se poate trage concluzia: dreptul la viață privată și de familie este de fapt un drept subiectiv extrapatrimonial sau nepatrimonial care se referă în principal la ocrotirea caracteristicilor fizice și morale ale ființei umane, la individualitatea sau personalitatea acesteia. Acest drept protejează valori ca viața particulară, familia, demnitatea, onoarea imaginea, care nu pot fi evaluate concret în bani.

Dreptul la viață privată și de familie, într-o exprimare apropiată de aceea a doctrinei franceze²³, este un drept inerent calității de persoană umană și aparține oricărui individ prin însuși faptul că este om. Plecând de la ideea că evocă exclusiv o gamă de valori morale, instanțele franceze au considerat că acest drept aparține patrimoniului moral și constituie prelungirea personalității persoanei fizice.²⁴ Acest lucru nu semnifică însă că el dobândește caracteristici patrimoniale.

În general, dreptul la viață privată este perceput ca un drept negativ, care exclude orice intervenție arbitrară sau ilegală în sfera privată.

Din punctul de vedere al prevederilor cuprinse în documentele juridice internaționale de referință în materia drepturilor omului și al dispozițiilor cuprinse în Constituțiile statelor democratice, observăm că dreptul la viață privată este desemnat fie sub denumirea de drept la intimitate, fie sub denumirea de drept la viață privată și de familie, fie sub denumirea de drept la viață intimă, familială și privată.

Sub aspectul conținutului, dreptul la viață privată și de familie este un drept complex, care include în componența sa mai multe drepturi și anume: dreptul la viață privată, dreptul la viață de familie, dreptul la inviolabilitatea domiciliului și dreptul la secretul corespondenței - fiecare dintre aceste elemente, la rândul său, protejând valori multiple, care se constituie la rândul lor, în drepturi autonome.

²⁰Paul Rubier, *Droits subjectifs et situations juridiques*, Paris, 1983, p. 340-353.

²¹Roger Nerson, *Les droits extrapatrimoniaux*, thèse, Lyon, Bosc Frère M. et L. Riou, 1939, p. 340-353.

²²Comisia E.D.H., *The decision given in the case Oosterwijk versus Belgium*, 1979.

²³Ambroise Colin, Henri Capitant, éd. par L. Julliot De La Morandière, *Cours élémentaire de droit civil français*, Ed. Dalloz, Paris, 193; (*Curs elementar de drept civil francez*, traducere de V. G. Cădere, I. Miloae, vol. I, ediția a VII-a, Ed. Imprimeria Centrală, București, 1940), p. 127.

²⁴The Appellate Court of Seine, *Decisions of 23 June 1966 and 25 June 1966*, quoted în R. Lindon, *Le droits de la personnalité*, Paris, Dalloz, 1974, p. 20.

Dreptul la viață privată și de familie, la fel ca și libertatea de exprimare, este un drept consacrat atât de instrumentele juridice internaționale în materie, cât și la nivel constituțional, fiind deopotrivă un drept al omului, o libertate publică și un drept fundamental și cetățenesc.

Sub aspectul clasificărilor operate în literatura de specialitate cu privire la drepturile și libertățile fundamentale, dreptul la viață privată și de familie este un drept civil, ce face parte din generația a doua de drepturi și libertăți, la fel ca și libertatea de exprimare, dar este un drept prin esența sa individual.

În concluzie, aspectele esențiale legate de libertatea de exprimare și dreptul la viață privată și de familie - ca drepturi ale omului - sunt consacrate de către reglementările internaționale în materie, dar sunt consacrate și ca drepturi fundamentale reglementate la nivelul constituțiilor și reglementărilor din cadrul sistemelor juridice naționale ale tuturor statelor democratice.

Libertatea de exprimare și dreptul la viață privată și de familie sunt două dintre drepturile fundamentale care dau semnificație respectului social datorat individului.

Libertatea de exprimare este considerată cea mai puternică armă de apărare a drepturilor și libertăților persoanelor împotriva oricăror manifestări antidemocratice.

Definit de regulă ca „dreptul de a fi lăsat în pace”, dreptul la viață privată, astăzi, în era tehnologiei superioare, cunoaște mai multe dimensiuni. În sensul său original, dreptul la viață privată este echivalent cu dreptul de a te bucura de intimitate, de a comunica în condiții de confidențialitate și liber de orice supraveghere, de respect al sanctității și inviolabilității proprii persoane. Pentru cei mai mulți dintre oameni dreptul la viață privată se reduce la a avea control asupra a ceea ce se știe despre ei și de către cine anume.

Însă dreptul la viață privată și de familie înseamnă mult mai mult; el reprezintă „acea expectativă a fiecărui individ de a-și vedea protejată propria sferă intimă, personală și familială de priviri indiscrete și de a putea decide dacă și când să facă terților cunoscute informațiile referitoare la propriul mod de viață și la manifestarea propriei sale personalități”. Este important de remarcat că dreptul la viață privată și de familie se constituie totodată într-o limită pentru libertatea de exprimare.

Din punct de vedere al evoluției în timp, libertatea de exprimare are o istorie lungă, care precede adoptarea principalelor instrumente juridice internaționale în materia drepturilor omului. Lupta pentru câștigarea libertății de expresie este la fel de veche precum cenzura. Cenzura a urmărit libertatea de expresie a omului ca o umbră de-a lungul istoriei, însă instituirea unor forme de cenzură a constituit totodată un imbold pentru apărarea libertății de expresie. În ciuda acestui factor de opresiune, libertatea de exprimare a evoluat de-a lungul timpului, ajungând să fie un drept garantat de toate instrumentele juridice esențiale în materia drepturilor omului, ca și de vasta majoritate a constituțiilor naționale de pe mapamond.

Sub aspectul evoluției sale istorice, dreptul la viață privată și de familie își are rădăcinile în conceptul de „*privacy*”, evoluția acestui concept marcând evoluția dreptului la viață privată, care a fost consacrat ulterior în documentele juridice de referință în materia drepturilor omului.

În trecut, multă vreme viața privată și intimă, au fost protejate doar de regulile morale și cutume. Cauza intrării ei în sfera publică, în dreptul pozitiv este jurisprudențială,

dreptul la viață privată și de familie găsimu-și recunoaștere odată cu primele decizii judiciare referitoare la protecția vieții private, ce au apărut în prima jumătate a secolului al XIX – lea în Anglia și Franța.

Raportându-ne la noțiunile de „drept” și „libertate”, la cele de „drepturi fundamentale” ori „drepturi ale omului” sau raportându-ne la noțiunile de „drepturi ale omului și libertăți publice”, așa cum sunt acestea definite în doctrină, am făcut observația că libertatea de exprimare este un drept și o libertate în același timp (cele două noțiuni fiind similare în opinia majorității autorilor) și este deopotrivă un drept al omului și o libertate publică, un drept fundamental și un drept cetățenesc. Prin raportare la diviziunea dreptului în drept obiectiv și drept subiectiv, libertatea de expresie este, totodată, un drept subiectiv. Libertatea de exprimare este deopotrivă un drept individual și un drept convivial, care permite comunicarea cu ceilalți.

Dreptul la viață privată și de familie, la rândul său, este un drept al omului și un drept fundamental, este un drept subiectiv extrapatrimonial sau nepatrimonial care se referă în principal la ocrotirea caracteristicilor fizice și morale ale ființei umane, la individualitatea sau personalitatea acesteia. Acest drept protejează valori ca viața privată, familia, demnitatea, onoarea imaginea, care nu pot fi evaluate în bani.

Libertatea de exprimare și dreptul la viață privată și de familie se numără printre drepturile care beneficiază de consacrare, atât la nivelul instrumentelor internaționale, cât și la nivel constituțional.

Analiza reglementărilor internaționale și constituționale care apără libertatea de expresie și dreptul la viață privată și de familie, evidențiază că aceste drepturi sunt consacrate în aceste instrumente sub diverse denumiri și în forme diverse de conținut.

Drepturi de generația a doua, libertatea de exprimare și dreptul la viață privată și de familie au ca titulari persoanele fizice și juridice ca și subiecte de drept intern, în principal, dar și ca subiecte de drept internațional, în măsura în care li se recunoaște aptitudinea de a acționa direct pentru valorificarea acestui drept.

Aceste drepturi induc în sarcina statelor obligații corelative, negative și pozitive, autoritățile statale având nu numai obligația generală și negativă de a se abține a aduce orice atingere libertății de exprimare și respectiv dreptului la viață privată și de familie, dar și obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare pentru a asigura exercitarea acestor drepturi și măsuri de protecție corespunzătoare.

Dreptul la liberă exprimare, singurul căruia i se garantează o protecție transfrontalieră de către instrumentele juridice internaționale în materie, are o sferă largă de aplicare, ce se cantonează în jurul noțiunilor de: opinie, idee, informație - noțiuni al căror conținut a fost explicat și îmbogățit prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Pe lângă domeniul său larg de aplicare, libertatea de exprimare are și un conținut complex care, în opinia noastră, acoperă trei libertăți distincte: libertatea de opinie, libertatea de exprimare și libertatea presei.

Conținutul celor trei libertăți care formează dreptul la liberă exprimare a fost determinat pe cale jurisprudențială, prin jurisprudența extrem de bogată în materie creată de Curtea de la Strasbourg.

Prin cele trei libertăți din conținutul său, libertatea de exprimare asigură exprimarea opiniilor, ca judecăți de valoare și circulația liberă a acestora, după cum asigură accesul

liber la informațiile de interes general. Prin corolarul său, libertatea presei - libertate ce ține de însăși esența unei societăți democratice - libertatea de exprimare asigură dezbateră liberă de informații și idei, prin pluralismul surselor de informare pe care le oferă.

Dreptul la viață privată și de familie, sub aspectul domeniului de aplicare, este un drept complex, care se centrează, în mod obișnuit, pe două noțiuni: secret și respect. Din reglementările conținute în documentele juridice internaționale și constituționale, rezultă că domeniul de aplicare al dreptului la viață privată și de familie se cantonează în jurul noțiunilor de viață privată, viață de familie, domiciliu și corespondență.

Domeniul de aplicare al dreptului la viață privată și de familie cuprinde o sferă largă de interese de natură personală: identitatea personală, integritatea fizică și morală, viața sexuală, mediul înconjurător, familia, căsătoria, relațiile dintre părinți și copii, corespondența, domiciliul, enumerarea nefiind limitativă. Sfera vieții private și a vieții de familie au fost extinse constant, pe cale jurisprudențială, jurisprudența Curții Europene fiind relevantă în acest sens.

Această extindere nu s-a făcut totuși fără o anumită confuzie conceptuală, Curtea referindu-se tot mai des la noțiunea vagă de „viață privată și de familie”, fără a face o delimitare strictă între domeniul de aplicare al celor două concepte.

În ce privește conținutul acestui drept, el este la fel de complex, dreptul la viață privată și de familie cuprinzând în aria sa, alte patru drepturi: dreptul la viață privată, dreptul la viață de familie, dreptul la domiciliu și dreptul la corespondență.

Receptând reglementările internaționale în domeniul drepturilor omului și reperatele fixate în jurisprudența sa de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Constituția României și legislația națională cu incidență în materie, conțin reglementări care asigură protecția adecvată a celor două drepturi, sub condiția punerii lor corespunzătoare în aplicare.

Libertatea de exprimare constituie unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice. În jurisprudența sa, Curtea de la Strasbourg a conferit libertății de exprimare un loc primordial în rândul celor garantate de Convenție, în special prin raportare la una din libertățile ce intră în conținutul său, libertatea presei, care este o condiție *sine qua non* a democrațiilor constituționale actuale.

Dreptul la viață privată și de familie este un drept fundamental, care are la bază respectul pentru demnitatea umană și care se află în strânsă legătură cu alte libertăți, cum ar fi libertatea de asociere și libertatea de exprimare. Existența unui drept la viață privată se subordonează credinței că fiecare ființă umană este călăuzită de valori intrinseci, care au relevanță doar pentru sine. Respectul pentru aceste valori a devenit sursa principală pentru respectul tuturor drepturilor inerente ființei umane.

Pentru ca libertatea de exprimare și dreptul la viață privată și de familie să existe cu adevărat însă, nu este suficientă simpla proclamare a lor în documentele internaționale și la nivel constituțional, fiind necesară aplicarea și apărarea acestor drepturi de către judecătorul intern, atât la nivelul instanțelor de drept comun, cât și la nivelul celei de contencios constituțional.

Rolul general al judecătorului de garant al drepturilor și libertăților fundamentale se accentuează în cazul libertății de exprimare, libertate pentru care dreptul pozitiv prevede multiple limitări. În acest sens este necesar un control adecvat de proporționalitate, care

nu trebuie să tindă către impunitatea celor care abuzează de libertatea de exprimare, ci trebuie să ducă la stabilirea unor sancțiuni corespunzătoare.

Dreptul la viață privată și de familie, constituindu-se într-o limită pentru libertatea de exprimare, necesită, de asemenea, un control adecvat de proporționalitate de către judecătorul național, de natură a asigura o protecție adecvată acestui drept.

BIBLIOGRAFIE

- Corneliu Bârsan, *Convenția Europeană a drepturilor omului – comentariu pe articole*, vol. I. *Drepturi și libertăți*, Ed. C.H. Beck, București, 2005.
- Ambroise Colin, Henri Capitant, éd. par L. Julliot De La Morandière, *Cours élémentaire de droit civil français*, Ed. Dalloz, Paris, 1935, (Curs elementar de drept civil francez, traducere de V. G. Cădere, I. Miloaie, vol. I, ediția a VII-a), Ed. Imprimeria Centrală, București, 1940.
- Benedetto Conforti, *Diritto internazionale*, ed. a-3-a, Ed. Scientifica, Napoli, 1987.
- Gheorghe Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale în România*, Ed. All Beck, București, 2003.
- Hans Kelsen, *The Law of the United Nations*, Londra, 1951.
- Dan Lochok, *Les Droits de l'homme*, Ed. La Découverte & Syros, Paris, 2002.
- Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a -12-a, Ed. All Beck, București, 2005.
- Roger Nerson, *Les droits extrapatrimoniaux*, thèse, Lyon, Bosc Frère M. et L. Riou, 1939.
- François Rigaux, *La liberté et la vie privée*, în „Revista internațională de drept comparat nr. 31/1991.
- Jean Rivero, *Les libertés publiques*, Ed. Thérnis, P.U.F., vol.I, ediția a 8-a, 1997.
- Didier Rouget, *Le guide de la protection internationale des droits de l'homme*, Ed. La Pensée Sauvage, Paris, 2000.
- Paul Rubier, *Droits subjectifs et situations juridiques*, Paris, 1983.
- Frédéric Sudré, *Drept european și internațional al drepturilor omului*, Ed. Polirom, București, 2006.
- François Terré, *Sur la notion des droits et libertés fondamentaux*, în R. Cabriellac, M.A. Frison- Roche, T. Revet (sous de direction), *Libertes et droits fondamentaux*, ediția a -8-a, Ed. Dalloz, Paris, 2002.
- Ioan Vida, *Drepturile omului în reglementări internaționale*, Ed. Lumina Lex, 1999.
- Comisia E.D.H., *Hotărârea dată în cauza Oostervijk contra Belgia*, 1979.
- Tribunalul de mare instanță al Senei, *Hotărârile din 23 iunie 1966 și 25 iunie 1966*, citate în R. Lindon, *Le droits de la personalite*, Paris, Dalloz, 1974.